

פרשת השבוע על פי הנתיבות שלום

בא

14. תולדות אברהם יצחק לוי

3

והדרך להמשיך ולעורר הכחות האלו העל טבעיים היא ע"י האמונה שיש ליהודי כי תכלית רצון השי"ת הוא לכל ידח ממנו נדח. מכח האמונה הזאת, גם כאשר אינו מוצא לעצמו שום דרך, שנמצא לגמרי בידי היצה"ר ובכחותיו הטבעיים אינו יכול להתגבר עליו, יודע הוא ומאמין כי רצון השי"ת הוא לכל ידח ממנו נדח, ונטע בקרבו כחות נעלמים על אנושיים, בכחם יכול לשוב אף במצבים שאינו יכול לשוב בכחות אנושיים.

10 וזה מה שאחז"ל על מנשה שאחרי שכה הרבה לחטוא כמש"כ (דה"ב לג) ויעש הרע בעיני ה' כותעבות הגוים וגו', נאמר בו וכהצר לו חלה את פני ה' ויכנע מאד מלפני א' אבותיו ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבהו ירושלים למלכותו ויעתר לו וישמע מנשה כי ה' הוא הא', ואי' בגמ' (סנהדרין קג.) א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מד"כ וישמע אליו ויחתר לו ויעתר לו מיעבי ליה ועיי"ש במסורת הש"ס דאפשר שכבר הימים שהיה לפני רשב"י היה כתוב ויחתר לו, מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת בקיץ כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין. והיינו כי מנשה אחר שהרשיע כ"כ ויעש הרע בעיני ה' שוב לא היה יכול לחזור בתשובה באופן טבעי ע"י הכחות הטבעיים, ותשובתו היתה ע"י הקב"ה הנעלמים העל טבעיים, שעיי"ז עשה לו הקב"ה מחתרת וקבלו בתשובה והשיבו לירושלים למלכותו.

2 וי"ל בזה ע"ד שמצינו בגשמיות, שיש לאדם כוחות טבעיים הידועים ומוכרים לו, ועוד חנן הקב"ה לאדם כחות נעלמים על טבעיים, שבזמנים רגילים אף אינו יודע על קיומם, ורק בעת סכנה כאשר אינו מסוגל להציל את עצמו בכחותיו הטבעיים, אזי מתגלים בו הכחות העל טבעיים שעל ידיהם יוכל להנצל. וכמו אדם הטובע בים, שבאותה שעה עולים בלבו כל מיני עצות ותחבולות איך להנצל, ומתגלים בו כחות נעלמים בלתי ידועים. כמ"כ ברוחניות ישנם הכחות הטבעיים הידועים, ויש כוחות על טבעיים ובלתי ידועים, שבעת סכנה רוחנית מתעוררים באדם כחות נעלמים שנטע בו הקב"ה כדי שיוכל למצוא לעצמו דרך. וכן ישנו ענין זה באופני התשובה, יש תשובה בכחות הטבעיים, ויש תשובה ע"י הכחות העל טבעיים. ובה מבורר הא דאיתא בזה"ק שעל פגמי ברי"ק לא מועיל תשובה תתא כי אם תשובה עילאה סגיא, היינו דעל פגמים אלו א"א לשוב בכחות הטבעיים, ורק ע"י הכחות העל טבעיים, בכח המסירות נפש הטומן ביהודי, עיי"ז יוכל להגיע לתשובה עילאה, ולתקן גם את הענינים שע"פ טבע אין להם תיקון.

1 ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו. וברש"י, בא אל פרעה והתרה בו. וצ"ב מדוע שלח אותו להתרות בפרעה, מאחר כי אני הכבדתי את לבו, כמו שכתוב כמ"פ ואני אחזק את לב פרעה ולא ישלח את העם. ואמנם הרמב"ם בפ"ו מהל' תשובה כתב בענין זה, ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים עד שיתן הדין שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד בחטאו שעשה וכו'. 10 ולפיכך כתוב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו, לפיכך חזק הקב"ה את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר שלח ועשה תשובה וכבר אמר לו הקב"ה אין אתה משלח וכו', כדי להודיע לבאי עולם שבזמן שמונע הקב"ה תשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו. ע"כ. ולשיטת הרמב"ם לא היה בשליחות משה משום התראה דהרי לא היה באפשרותו לעשות תשובה. אמנם מפ"י רש"י וכן מעוד ראשונים משמע כדברי החיד"א בנהל קדומים, שעדיין היה בכחו לעשות תשובה וע"כ שלח להתרות בו. ומה שכתוב כי אני הכבדתי את לבו, הפי' שאע"פ שאני הכבדתי את לבו יש לו עוד דרך התשובה. וי"ל איך שייך עדיין דרך תשובה אחר שאני הכבדתי את לבו.

4

וזהו מד"כ ויכנע מאד מלפני א' אבותיו, שהכנעה היתה באופן על טבעי, ועיי"ז המשיך מלמעלה הנהגה על טבעית שלא ע"פ מדת הדין, שעשה לו הקב"ה חתירה מתחת כסא הכבוד כדי לקבלו בתשובה. ועפ"ז מבורר ענין פרעה, שאע"פ שהכבדתי את לבו עדיין יש את דרך התשובה העל טבעית, ע"כ שלח הקב"ה להתרות בו שעדיין יש לו דרך ובכחו לשוב. אך פרעה כפר בהנהגה העל טבעית, כמו שאמר לא ידעתי את ה', מי ה' אשר אשמע בקולו, כידוע דשם הוי"ה מורה על הנהגה על טבעית. וכמו שלא האמין שיש הנהגה על טבעית מלמעלה, כך גם לא האמין שיש למטה כחות על טבעיים להתנהג באופן שלמעלה מן הטבע.

1 וכן היה אצל אחר, שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו.), ועיי"ז נתייאש מתשובה, ואיתא בספ"ק כי אטור היה לאחר לקבל את הבת קול, והיה צריך לעשות תשובה אף על פי כן, ומסמיכים לזה את ל' חז"ל (פסחים פו:) כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה חוץ מצא. וכמ"ש הראשית חכמה בזה (שער הקדושה פ"ו), בעה"ב דהיינו הקב"ה כל מה שיאמר לך מהמצוות עשה, חוץ מצא שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס כענין אלישע אחר, אל תשמע לו אלא תכנס בתשובה, כי זה חשקו של בעל הבית אלא שמטעה אותך. והיינו שהיה עליו לדעת כי רצון ה' הוא לכל ידח ממנו נדח, ופי' חוץ מאחר היינו שבאופן טבעי אין לו דרך תשובה, אבל היה צריך להתאמץ ולהאמין בכחות העל טבעיים שעל ידם יוכל לשוב. תמיד יש ליהודי דרך לשוב, וגם כי אציעה שאל הנך.

5

וזה היה הגילוי של יצי"מ שבאופן טבעי לא היו ישראל ראויים להגאל, שהיו משוקעים במ"ט שע"ט, ורק ע"י ויאמן העם, שהאמינו בכחות הנעלמים העל טבעיים שנטע הקב"ה ביהודים לבל ידח ממנו נדח, המשיכו בזה את ההנהגה העל טבעית מלמעלה בחי' מדלג על ההרים.

10 ובכלל ציווי התורה למען תזכור את יום צאתך מארמ"צ כל ימי חיך, וחז"ל דרשו כל ימי חיך לרבות הלילות, היינו שבכל המצבים של חשכות שבאופן טבעי אין דרך לצאת מהם, גם או על יהודי להאמין כי יש בו כחות נעלמים על טבעיים, שעל ידם יכול להיחלץ מהמצבים הגרועים ביותר. וכן איתא בספ"ק תשואות חן פר' שופטים בשם ועפ"ז י"ל מש"נ וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אכל ויאמר משה וגו' מדוע לא יבער הסנה, וירא ה' כי סר לראות ויאמר של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא. ובבאר אברהם מביא מהזה"ק כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, דא שבתא. והבי' 20 בזה, שמשו רבינו ראה את ישראל משוקעים במ"ט שע"ט ויאמר מדוע לא יבער הסנה, הריהם משוקעים כליל בטומאה ואיך זה שאינם נשרפים וכלים. עיי"ז השיב לו הקב"ה של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא דא שבתא, היינו שיש לישראל את כת הש"ק שבו הם מתנערים ומתרוממים למעלה מכל הענינים להרגיש כי אנכי ה' אלקיך, ועיי"כ השבת מביאה גאולה לעולם.

6

ויאמר משה כה אמר ה' כתצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים. ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחמים וכל בכור בהמה. התוה"ק היא נצחית ושייכת בכל דור ולכל נפש. וכמאמר הבעש"ט הק' שמ"ב המסעות שעברו ישראל במדבר מיציאת מצרים עד ביאת הארץ יש להם שייכות לכל אחד ואחד, ומרומז בהם על כל הדרך שאדם עובר בימי חייו בעוה"ז, מעת שנולד ובא לעולם ועד שובו לבית עולמו וביאתו לארץ העליונה. עד"ז גם בכללות ענין גלות

וגאולה. דכמו שבכללות עם ישראל יש מצב של גלות ומצב של גאולה, כך גם כל יחיד עובר גלות וגאולה. וע"ד שהגלות בכללות עם ישראל תחלתה במאמר ה' לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וכארנו הכוונה בזה, שאמר לו הקב"ה, אם רצונך שבניך יהיו עם הנבחר לה', ועליהם תוטל השליחות למלא את יעוד הבריא, לקבל התורה ולהוביל את הבריאה לתיקון הגמור, הרי מקודם צריכים הם לעבור את הזיכוכ של ועבדום וענו אותם, כדי לזכך את החומר שיהיה ראוי להשראת הקדושה, והיו ראויים למלא את היעוד הקדוש הנכון לעם ישראל. כך גם אצל כל יחיד, תחלתה של גלות הפרט היא כגזרת כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, כאשר נשמת ישראל יורדת לעוה"ז, שנשמתו של יהודי תצובה מתחת לכסא הכבוד, ויורדת ממקום גבוה למקום נמוך, לעולם שפל מלא תאוות תחת שלטון הסט"א והיצה"ר, או מתקיים בה בחינת כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, בארץ חומרית שפלה הורה לנשמה. ועבדום וענו אותם, היצה"ר תדיר מתגבר ומתגרה ביהודי, וכלשון המשורר, מכסא כבוד חוצבה לגור בארץ ערבה להצילה מלהבה, שבעוה"ז נשמת יהודי נמצאת תמיד כמצב של להבה, הוא היצה"ר הבוער בקרבו. ומרומז בארבע מאות שנה לת' עלמין דכסופין דקליפה, דכמו שיש ת' עלמין דכסופין בקדושה הרמוזים בארבע מאות שקל כסף (זח"א קכ"ג): כך יש ת' עלמין דכסופין בקליפה, כמו שנאמר בעשו וארבע מאות איש עמו, הכיסופין מצד הקליפה והטומאה שהם כל התענוגים והתאוות הרעות. וכמו בגאולת הכלל כך גם בגאולת הפרט כאשר יהודי עובר בשלום את הגלות ומשבר את הכיסופים הטמאים, מתקיים בו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שזוכה למלא את היעוד שלמענו ירד לעוה"ז ומגיע לתקונו הגמור.

והדרך לגאולה היא כמד"כ כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, לילה הוא זמן החשכות, וחצות הלילה הוא שיא החשך, שכבר נתרחק ביותר אורו של היום הקודם ועדיין רחוק אורו של יום המחר. ובזמן שיא החשך מתגבר כח

החומר ומתעוררים התאוות והיצרים האפלים. וצדיקים אמרו בענין תקון חצות הלילה, פי' שעל יהודי לחצות ולהבקיע את חשכות הלילה, והיינו שאף כאשר הוא נמצא בשיא החשכות של העוה"ז עליו להתגבר על החשכות ולהבקיעה. ומת כל בכור, הפי' כמאמר מרן הס"ק מסלונים זי"ע בתורת אבות, שבכור הוא ענין תענוג, שהוא דבר החביב ביותר על האדם, והגאולה היא ע"י ומת כל בכור בארץ מצרים, שמרומז בזה ג' מדרגות בתענוגי עוה"ז, מבכור פרעה היושב על כסאו, היינו תענוגים שיש להם עוד איוה חשיבות ומשמעות אנושית, עד בכור השפחה הם תענוגים יותר נמוכים, וכל בכור בהמה הם תענוגים בהמיים שהאדם בעצמו בוש ונכלם מהם איך מגיעים אליו תענוגים שפלים כ"כ, ומרגיש ששעושה מעשה בהמה ורק שאינו שולט על עצמו. ובוה יוצא מהגלות הרוחנית ע"י ומת כל בכור, שמשבר את כל ג' בחי' התענוגים הרעים ומכניע את כל כחות התאוה, וזה האתחלתא דגאולה להגיע לתקונו וליעודו. עלי אדמות.

ואחר שמקיים סור מרע, שמבקיע את החשכות ששרוי בה וסר מהרע, אז תפקידו בעשה טוב, להכניס אל הקדושה את כל התענוגים, מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה וכל בכור בהמה, למסור את כל התענוגים האלו להשי"ת, שיהיה תענוגו מתענוגים של קדושה. וזהו מאה"כ קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא, שצווי השי"ת הוא לקדש כל בכור באדם ובבהמה, לי הוא, שכל תענוגי אדם ובהמה יהיו לי לשמי, שימסרם כולם להשי"ת, אשר זוהי תכלית הגאולה. שאתחלתא דגאולה היא ע"י ומת כל בכור בארץ מצרים, לשבר את כל התענוגים הרעים ולסור מהם, ואח"כ היא תכלית הגאולה, קדש לי כל בכור באדם ובבהמה לי הוא, לקדש את כל התענוגים ולהגביהם להשי"ת. וזהו מאה"כ בפ' בהעלותך כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה, ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי, שע"י הכותי כל בכור בארמ"צ באדם ובבהמה, מקיים הוא הקדשתי, שמקדש שם שמים דוקא מתוך כך שנמצא בשיא החשך, ואז מסוגל להקדשתי אותם לי כל

בכור בבני ישראל, להכניס כל אלו התענוגים לקדושה.

וי"ל בזה עוז ע"ד מש"כ הרמח"ל שדרגת קדושה שענינה השראת הקדושה על כל המעשים הגשמיים עד שנעשים כקרבן וכמזבח, אין בו"ד מסוגל להשיגה בכחות עצמו, ורק שתחלתה השתדלות וסופה מתנה, כמו שאמרו חז"ל טהרה מביאה לידי קדושה, אם משתדל להיות טהור הר"ז מביאו לידי קדושה, שהקב"ה נותן לו במתנה את הקדושה. וזהו הציווי קדש לי כל בכור, שתחלתו בטהרה שהיא ביד האדם, ואחר ההשתדלות להטהר נותן לו הקב"ה מתנה את הקדושה.

וזו הדרך ליציאת מצרים, ע"י קדש לי כל בכור. שישראל היו משוקעים במצרים בטומאה גדולה כ"כ שלא היו יכולים להיחלץ ממנה כי אם ע"י הקרבת התענוגים להשי"ת, שטהרה מביאה לידי קדושה. וכן יהודי המשוקע בטומאת מצרים ראשית גאולתו היא ע"י קדש לי כל בכור, שימסור כל תענוגיו להשי"ת, כי כל עוד הוא משוקע בתאוות מצרים אין בידו להיחלץ מן הטומאה. וכמאמר הרה"ק הרמ"מ מויטפסק זי"ע בפרי הארץ, שכל הנאה גשמית שאדם נהנה היא נרגן מפריד אלון, שעושה פירוד בין יהודי להשי"ת. ע"כ התחלה ליציאת מצרים היא קדש לי כל בכור, שטהרה מביאה לידי קדושה. וכמו שפירשו צדיקים, לא' ברוך געמות יתנו, שאת כל התענוגים והנעימויות תתנו להשי"ת.